

har fundet sted. Vi ser, hvorledes den holstenske adel fra slutningen af 1500-tallet trænger sig ind paa det jyske laanemarked for lidt senere at afløses af borgermænd fra de danske købstæder. Og ikke mindst giver bogen et enestaaende bidrag til godsslagtningens historie omkring 1800, en periode i jysk historie, som har faaet den største betydning for den sociale udvikling i 1800-tallet. Gennem en række fund af vigtige privatarkiver i Landsarkivet er det blevet muligt at skildre godsslagtningens finansielle teknik og give et levende billede af de mænd, som førte an i denne dans om guldkalven, en dans som fik en brat ende ved statsbankerotten og landbrugskrisen, der satte punktum i Snapstingets aarhundredlange historie. Ogsaa i dag er Viborg en markedsby, men nu er det ikke som i det store omslags tid menneskeskæbner, der afgøres, naar Gravenes tætte stimmel af midtjyske bønder slaar en handel af.

Johan Hvidtfeldt.

Georg Hansen: Degnen. Studie i det 18. aarhundredes kulturhistorie (Schultz Forlag 1944).

Den læser, som giver sig i lag med Georg Hansens bog om degnene, bør først læse efterskriften, hvoraf det fremgaar, at »Degnen« er det første bind i et stort anlagt værk paa 8 bind, der skal indeholde skildringer af en række hovedtyper i det 18. aarhundredes samfund, nemlig: barnet, betleren, kræmmeren, tjenestekarlen, tjenestepigen, landhaandværkeren, fiskeren, ridefogden, skoleholderen, degnen, præsten og herremanden, hvortil saa kommer særlige redegørelser for sædeligheds- og sundhedsforhold. Man tør nok sige, at hr. Georg Hansen er i besiddelse af et usædvanligt mod. Men han vil mere end bare skrive løs, han vil ogsaa gøre det paa en ny maade. Han erklærer selv, at han skriver udfra et ikke-materialistisk standpunkt, og i stærke ord lyser han den saakaldte materialistiske historieskrivning i band. Mon det dog ikke er en kamp mod vejrmøller? Der er mig bekendt ikke een dansk historiker, der i praksis dyrker den materialistiske historieforskning. Vi danske er jo kun lidet forfaldne til teoretiske

drøftelser af problemer vedrørende historiens filosofi og har kun i ringe grad ladet os paavirke af de forskellige historiske teorier, som gennem tiderne har været herskende ude i den store verden. Noget andet er, at yngre historikere i højere grad end deres ældre kolleger har taget økonomiske spørgsmaal op til undersøgelse, hvilket ikke mindst skyldes, at man i saa høj grad har vendt sig fra den ydre og politiske historie til det, man kunde kalde kulturhistorie i videste forstand. Og her vil man ustandselig blive stillet overfor de økonomiske problemer, som Georg Hansen jo ogsaa maa tage stilling til i »Degnen«. Man bliver nu engang ikke materialistisk historiker, fordi man behandler økonomiske og sociale problemer og fremhæver disses betydning for samfundsudviklingen.

Men hvordan vil Georg Hansen da skrive historie? Han vil give »en skildring, der i videst mulig grad afspejler datidens ansigt«, og et andet sted hedder det: »hvis han (historikeren) væsentlig søger til det kildemateriale, der direkte udtrykker fortidens sjæl, lader det sig alligevel gøre at tegne et billede, der gengiver væsentlige træk af tidens væsen«. Udtrykket om kildematerialet, der direkte udtrykker fortidens sjæl, forekommer mig at være uklart og lidet gennemtænkt. Men iøvrigt er der jo ikke noget epokegørende i dette program. Mere ejendommeligt er det, at han synes at mene, at i det øjeblik, forskeren prøver at udrede aarsagssammenhængen i den historiske udvikling, sker det, fordi han ikke kan frigøre sig for sin egen tids problemer. Konsekvensen af hans paastand maa da blive, at historikere kun skal skildre de enkelte begivenheder eller tilstande, men ikke redegøre for det indbyrdes forhold mellem disse. Paa denne maade kan historieforskningen selvfølgelig blive mere objektiv end nu. Men mon saa ikke den helhed forsvinder, som Georg Hansen saa stærkt efterlyser, idet han skriver: »for mig er det da ogsaa helheden, det drejer sig om i historieskrivning, ikke detaljen«. Jeg kan ikke se andet, end at det for de fleste vil være umuligt at opfylde alle de krav, som Georg Hansen stiller til historikeren, og at disse i de fleste tilfælde vil vise sig at være indbyrdes modstridende. Og hans bog bekræfter for mig denne overbevisning. Man mærker, at han har be-

stræbt sig for at lade fremstillingen »afspejle datidens ansigt«, og at han saa vidt muligt har undladt at udrede aarsagssammenhængen, idet han har indskrænket sig til at gengive en række — ofte værdifulde — enkeltheder. Men man savner helheden, de store linier og sammenfattende betragtninger, det er bleven til en mosaik, der kun giver et flimrende og ikke altid præcist billede af degnen og hans tilværelse. Man kan maaske ikke absolut paastaa, at hans arbejdsmetode udelukker en skildring, der giver et stærkt helhedsindtryk, men den fordrer i hvert fald kunstnerisk beherskelse af stoffet, som kun er de færreste beskaaret. Man faar ikke ved at studere Georg Hansens bog indtryk af, at hans metode betyder nogen landvinding for historieforskningen, men bekræftes i sin tro paa, at historikerens idelige spørgsmaal hvorfor? tvinger til en dybere indtrængen i fortidens problemer.

Georg Hansen har som sagt store planer. Han har utvivlsomt ogsaa store forbilleder — Troels Lund og Hugo Matthiessen tør man vel nok nævne. Man kan ogsaa mærke paa sproget, at han vil andet end berette, at han vil skabe sin egen stil. Han er i besiddelse af en ikke ringe fortælleevne, og sproget kan have en vis friskhed og umiddelbarhed, ja djærvhed. Men til tider kan det virke pretentiøst, uklart og lidet gennemarbejdet. Dette kommer ikke mindst frem i den mere filosofiske efterskrift. Selve skildringen af degnen er en ikke ringe præstation. Der er indsamlet et meget betydeligt utrykt materiale, væsentligst fra Landsarkiverne, og der er foretaget en række interessante enkeltundersøgelser af stor værdi, f. eks. vedrørende degnenes sociale afstamning og universitetsstudier¹⁾ eller paavisningen af, at de ofte har haft et ret betydeligt indbo og en stor garderobe, hvilket giver indtryk af større velstand end almindeligvis antaget. Andre spørgsmaal kunde uden tvivl være belyst mere indgaaende, saaledes degnens ind-

¹⁾ Der kan dog rettes en væsentlig metodisk indvending imod disse undersøgelser, idet forfatteren kun angiver det procentvise forhold mellem de enkelte kategorier, men ikke de absolute tal, saa læseren er ude af stand til at bedømme omfanget af hans materiale og dermed den almindelige gyldighed af resultaterne.

sats som skolemand; men det kommer maaske i et senere bind. En anden alvorlig indvending er, at forfatteren ikke altid tager tilstrækkelig hensyn til, at meget af det kilde-materiale — især retsprotokollerne — han benytter, giver et ensidigt og mørkt billede af fortiden. Der kan f. eks. næppe være tvivl om, at hans skildring af forholdet mellem degn og præst er malet i alt for grelle farver, lys og skygge er fordelt paa uretfærdig vis. Materialets ensidighed frister hertil, og Georg Hansens trang til en noget drastisk fremstilling af forholdene gør, at han er særlig udsat for at falde for en saadan fristelse.

»Degnen« er forfatterens første større værk. Det vidner om en betydelig arbejdsindsats og en ikke ringe arbejds-glæde og viser, at han uden tvivl har et naturligt fortælle-talent. Bogen giver visse løfter, og bliver de indfriet, vil det betyde en berigelse af vor kulturhistoriske litteratur.

Johan Hvidtfeldt.

Christian Paulsens Dagbøger. Ved Knud Fabricius og Johs. Lomholt-Thomsen (Gyldendal 1946).

En af de velkendte skikkelser fra den danske rejsning i Sønderjylland, Christian Paulsen, han, der baade indenfor sit fag, juraen, og i den almindelige sproglige og nationale kamp fremmede og styrkede den danske sag, har efterladt sig nogle dagbøger, som nu er blevet udgivet af professor Fabricius og adjunkt Lomholt-Thomsen.

Det er ikke dagbøger i vanlig forstand, snarere erindringsbøger, en slags selvbiografi uden kunstnerisk komposition, opbyggede af kortere og længere notitser om be-givenheder, indtryk og stemninger, som han har fundet værd at optegne. De strækker sig fra 1809 til kort før hans død ^{28/12} 1854. De ældste dele er ført paa tysk, bortset fra skildringen af hans Danmarks-rejse i 1820; men 1. december 1821 skriver han: »Det, jeg saa ofte i denne Tid har sagt, at som jeg af Hjertet var Dansk, saa vilde jeg ogsaa være det i Sproget, vil jeg og sande derved, at jeg ned-skriver mine Bemærkninger over mit Liv i mit kjære Dan-ske Tungemaal.« — At sproget har været ham kært, ses af den flid hvormed han stræber efter at skrive og tale